

Gyermekkor a büntetőjog fókuszában Doli incapax kontra belátási képesség

Childhood in the focus of criminal law:
doli incapax versus capacity to discern

Vági Kata Franciska

Dr., doktorandusz
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
vagikata@gmail.com

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja az angol doli incapax és a magyar belátási képesség szabályozási mechanizmusának és jogpolitikai összefüggéseinek összehasonlító elemzése, továbbá annak megvilágítása, hogy az olyan kiemelt esetek, mint az angol James Bulger, valamint a magyar Kocsis Franciska-ügy milyen kivételes példái annak, hogy egy-egy tragikus eset miként alakítja át a fiatalkorúak büntetőjogi kezeléséről szóló társadalmi és politikai diskurzust.

Módszertan: A vizsgálat jogösszehasonlító módszert alkalmaz, és igyekszik rámutatni a két rendszer közötti doktrinális különbségekre.

Megállapítások: Az eredmények rámutatnak, hogy míg Angliában a doli incapax eltörlése a gyermekkorú elkövetőkkel szembeni szigorítást eredményezte, addig Magyarországon a belátási képesség egy pszichológiai alapú, az egyéni-esítést sokkal inkább előtérbe helyező szabályozást alakított ki.

Érték: A tanulmány hozzájárul a felelősségre vonás életkori határaitól szóló tudományos diskurzus mélyítéséhez, és új szempontokat kínál a jogpolitikai fejlesztések megítéléséhez.

Kulcsszavak: büntetőjog, gyermekkor, doli incapax, belátási képesség

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás ideje: 2025. 12. 03. Átdolgozás: 2026. 01. 12.
Elfogadás: 2026. 02. 11.

Abstract

Aim: The aim of this study is to provide a comparative analysis of the regulatory mechanisms and legal policy implications of the English *doli incapax* and the Hungarian capacity to discern, and to highlight how high-profile cases such as the English James Bulger and Hungarian Kocsis Franciska cases are exceptional examples of how a tragic event can transform the social and political discourse on the criminal treatment of juveniles.

Methodology: The study uses a comparative legal approach and seeks to highlight the doctrinal differences between the two systems.

Findings: The results show that while the abolition of *doli incapax* in England has led to stricter treatment of child offenders, in Hungary, the concept of discernment has given rise to a psychological-based regulation that places much greater emphasis on individualization.

Value: The study contributes to the academic discourse on the age limits of criminal responsibility and offers new perspectives for assessing legal policy developments.

Keywords: criminal law, childhood, *doli incapax*, capacity to discern

Bevezetés

A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségének kérdése a modern jogrendszerek egyik legérzékenyebb területe. Sajátossága, hogy nem csupán a cselekmény jogellenessége, hanem az elkövető erkölcsi, pszichés érettsége is meghatározó tényező a jogi megítélésben. A modern jogrendszerek alapvetően két, egymással szembenálló módon adnak választ e kérdésre. Az egyik oldalon a tisztán normatív jogrendszerek helyezkednek el, amelyek a büntethetőséget egy törvényileg meghatározott alsó korhatárhoz kötik, feltételezve, hogy ezen életkor felett minden gyermek rendelkezik a felelősségre vonáshoz szükséges érettséggel. A másik oldalon azok a rendszerek helyezkednek el, amelyek a normatív korhatár mellett egy egyéniesített vizsgálatot is beépítenek, amely a gyermek tényleges fejlettségét méri a felelősség megállapítása előtt.

Ennek kiváló példája a kontinentális és az angolszász jogrendszer: az angolszász, 1998 előtt széles körben alkalmazott *doli incapax* doktrína és a modern magyar büntetőjogban a 2012. évi C. törvény által újraélesztett belátási képesség intézménye saját jogdogmatikai hagyományait követve két eltérő megoldást kínál erre a kihívásra. A fiatalkorúak felelősségével kapcsolatos szabályozás alakulását széles körben tárgyalt, brutális bűncselekmények katalizálták, amelyek

erőteljesen formálták a közvéleményt és az érintett országok politikai fellépését, amely két tényező végső soron jelentős hatást gyakorolt a tárgyalta jogintézmények alakulására (Balázs, 2018). A tanulmány célja e két jogi fogalom történeti hátterének, szabályozási mechanizmusának és jogpolitikai összefüggéseinek áttekintése, továbbá annak megvilágítása, hogy az olyan kiemelt esetek, mint az angol James Bulger, valamint a magyar Kocsis Franciska-ügy milyen kivételes példái annak, hogy egy-egy tragikus eset miként alakítja át a fiatalok büntetőjogi kezeléséről szóló társadalmi és politikai diskurzust. A tanulmány igyekszik rámutatni továbbá, hogy a doli incapax eltörlése az egyén életkorát kevésbé szem előtt tartva abszolút, korai büntetőjogi elszámoltathatóságot eredményezett, míg a belátási képesség Magyarországon egy dogmatikailag árnyaltabb kísérlet volt a közbiztonsági igények és a kognitív érettség felmérése közötti egyensúly megteremtésére.

A doli incapax intézményének ismérvei és jelentősége a brit jogrendszerben

A doli incapax vélelem morális és filozófiai elvként is működött az angol büntetőjogban, ahogy arra Crofts és Hamer rámutat (Crofts & Hamer, 2023). Értelmezésük szerint az elv lényege, hogy a gyermekek bizonyos életkorban nem képesek bűnös szándékot kialakítani, melynek oka, hogy „*pszichoszociális érettségükben elmaradnak a felnőttektől, ami befolyásolja döntéshozatalukat antiszociális helyzetekben.*” (Crofts & Hamer, 2023). A vélelem kialakulása a 14. századi Angliába nyúlik vissza, ahol a királyi bíróságok és a helyi esküdtszékek gyakorlata formálta a kiskorúak büntetőjogi megítélését (Papp Kamali, 2015). A középkori bíróságok ítéleteiben gyakran szerepelt a „capax doli” vagy „incapax doli” kifejezés, amely a vádlott mentális képességére utalt, ugyanakkor csak a 17–18. századra alakult ki az a gyakorlat, hogy a doli incapax kérdése a bűnösség megállapítása előtt külön mérlegelendő tényezővé vált (Blackstone, 1769), és ugyancsak ebben az időben született meg a doktrína korhatárokhoz kötött rendszere. Ez alapján a 7 év alatti gyermekeket automatikusan mentesítette a büntetőjogi felelősség alól, míg 7 és 14 év között megdönthető vélelemként működött.

A 18–19. században a doli incapax már megszilárdult elvnek számított Angliában, ahol már több esetben is rögzítették, hogy a gyermekek felelősségét egyéni fejlettség alapján kell megítélni, sok esetben pedig a vádlott viselkedésén vagy szavain keresztül igyekeztek bizonyítani a tudatos gonoszságot (Crofts, 2002). A 19. század végére a gyermekek büntetőjogi felelősségének kérdése a társadalmi

reformok középpontjába került: az 1854-es Youthful Offenders Act és az 1866-os Industrial Schools Act már kifejezetten a nevelési szempontokat hangsúlyozták, amellyel lefektették a fiatakorúak modern értelemben vett büntető igazságszolgáltatásának alapjait, ahogy arra Loughnan rámutat (Loughnan, 2021).

Crofts kiemeli, hogy ebben az időszakban a vélelem hétéves korig abszolút jellegű volt, míg e kortól a 14. életév betöltéséig megdönthető volt abban az esetben, ha kétséget kizáróan bizonyítást nyert, hogy a bűncselekmény elkövetésével érintett gyermek megértette cselekménye jogellenességét, illetve annak következményeit (Crofts, 2009). A vélelem megdöntéséhez a vádhatóság feladata volt annak kétséget kizáró bizonyítása, hogy a gyermek tudott a cselekmény súlyosan jogellenes voltáról. 14. életévet betöltött személyeket a jog teljes büntetőjogi felelősséggel ruházta fel.

A 20. század elején az angol büntetőjog a gyermekekkel kapcsolatos elvek mélyreható reformját élte meg. Ennek keretében az 1933. évi Children and Young Persons Act az angol jogtörténetben először állapította meg a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát (URL1). A szabályozás értelmében 8. életév betöltéséig a gyermekek nem voltak büntetőjogi értelemben felelősségre vonhatók, míg 8 és 14 év között csupán akkor, ha a bíróság bizonyítottan látta, hogy tudták, amit tesznek, az súlyosan rossz.

Ezt követően az 1963. évi törvénymódosítás (URL2) 10 évre emelte, az 1969. évi Children and Young Persons Act pedig 14. életév betöltéséhez kívánta kötni a felelősségre vonás alsó határát, ám ez a rendelkezés végül sosem lépett életbe (URL3).

A század végére azonban a doli incapax kapcsán egyre szélesebb körben terjedt el az a nézet, mely szerint „*a vélelem ellentétes a józan ésszel*” (Renaud, 2023). E nézetet hűen tükrözte a James Bulger ügy, amely katalizátorként szolgált a fiatalkori bűnözés megítélésére és az addigi szabályozás radikális megváltoztatására kapcsán.

1993. február 12. napján két tízéves fiú, Robert Thompson és Jon Venables egy bevásárlóközpontból, édesanyja mellől elcsalta az akkor kétéves James Bulgert. Ezt követően több mint két mérföldes utat tettek meg vele, majd a vasúti síneken különös kegyetlenséggel agyonverték, végezetül a kisfiú holttestét a vasúti sínekre fektették annak érdekében, hogy az érkező vonat elgázolja, elrejtve így a gyilkosságot. Mindezt az ügyben eljáró bíró „páratlanul gonosz és barbár” tettként értékelte, melynek következményeként kimondta, hogy a vádlottak tisztában voltak tettük erkölcsi természetével, megdöntve ezzel a doli incapax vélelmet (URL4).

Az eset hatalmas médiavisszhangot és közfelháborodást váltott ki, hatására a gyermekkorú elkövetők iránti empátia drámaian csökkent, ami rendkívüli politikai nyomást helyezett a kormányra. A társadalmi nyomásra a két 10 éves

vádoltat – bizonyos kedvezményekkel – a hagyományos, felnőttek számára fenn tartott Koronabíróságon állították bíróság elé, majd őket a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható legsúlyosabb büntetésre, „Őfelsége tetszéséig tartó fogvatartásra” (detention during Her Majesty’s pleasure) ítélték (URL5). Az ügyben eljáró House of Lords, az Egyesült Királyság parlamentjének felsőháza volt, amely 2009-ig egyben a legfelsőbb bírói fórum szerepét is betöltötte, mivel a Law Lords látták el a végső bírói felülvizsgálat funkcióját (URL6). A szankció azon esetekre szolgált, amikor az elkövető fiatal életkora miatt nem volt kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztés (Bradley, 2003), határozatlan tartamú volt, a szabadulás időpontjáról pedig elsősorban a belügyminiszter döntött, ami a büntetés végrehajtását jelentős politikai befolyás alá helyezte (Wortley, 2007).

A gyermekeket érintő büntetőüggyel összefüggésben az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt indult eljárás. Az indítvány szerint a büntethetőség korhatára, a tárgyalás körülményei és a kiszabott büntetés egyaránt sértette a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát deklaráló 3. cikket, mivel ezek „a gyermekek fizikai és pszichés állapotára, valamint emberi fejlődésére gyakorolt hatását alig vagy egyáltalán nem vették figyelembe” (URL7). A panasz további eleme volt az 5. cikk, mint a szabadsághoz és biztonsághoz való jog sérelme, melynek keretében a fogva tartás jogszerűségét és az annak felülvizsgálatához való jogot sérelmezték a panasztevők. Végezetül az indítványozók szerint a Gyermekjogi Egyezmény 6. cikkének megsértését valósította meg a belügyminiszter által kiszabott büntetési mérték, valamint a hatékony részvétel hiánya a felnőtt bíróság megfélemlítő légköre.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága megállapította, hogy a 3. cikk és az 5. cikk (1) bekezdése esetében nem történt jogsértés, megállapította azonban az 5. cikk (4) bekezdés és a 6. cikk sérelmét. Előbbi esetében megállapítást nyert, hogy a fogvatartottnak biztosítani kell a bírósághoz fordulás jogát a fogva tartás jogszerűségének rendszeres felülvizsgálata okán, a kérelmezők számára azonban ez nem állt rendelkezésre (URL7). A 6. cikk (1) bekezdésének sérelmét két ponton is megállapította az EJEB, s az indokolásából kitűnik, hogy a gyermek részvételével folyó eljárások tisztességes voltához figyelembe kell venni a vádolt gyermek életkorát, érettségi szintjét, ezen túlmenően pedig konkrét intézkedések szükségesek ahhoz, hogy az érintett gyermek megértse az eljárás természetét és következményeit (Owusu-Bempah, 2018). Ugyancsak a 6. cikk sérelme valósult meg azáltal, hogy a büntetést az arra jogosult bíróság helyett a belügyminiszter szabta ki. Ez azért is aggályos, mert a cikk független és pártatlan bíróság előtti tisztességes tárgyalást garantál, amely követelmény egyértelműen nem teljesült, tekintve, hogy a belügyminiszter nyilvánvalóan nem volt független a végrehajtó hatalomtól (URL7).

Az EJEB eljárása tehát elsődlegesen a Bulger ügy gyermekkorú elkövetőinek részvételével folyó eljárásokra koncentrált, míg a doli incapax, illetőleg a büntethetőségi korhatár dilemmáiról nem rendelkezett.

Az 1998. évi reform

A doli incapax vélelemmel kapcsolatban a James Bulger ügy által generált komoly társadalmi és jogalkotói dilemmák végeredményeként az 1998. évi Crime and Disorder Act 34. szakasza eltörölte a doli incapax vélelmét az Egyesült Királyságban. A reform támogatói azzal érveltek, hogy a kiskorúak tízéves korukra több évet eltöltenek a formális oktatásban, és ezért meg kell érteniük, hogy a bűncselekmény rossz (Bradley, 2003).

Emellett a módosítást számos kritika is érte. A House of Lords tagjai közül többen rámutattak arra, hogy a doli incapax elve évszázadokon át védte a gyermekeket, eltörlése pedig nemcsak szükségtelen és hibás, de az igazságtalanság kockázatát is növeli (URL8).

A büntethetőségi korhatár a fenti rendelkezések következtében egységesen 10 évre módosult, ezzel egyidejűleg pedig teljesen megszűnt a doli incapax vélelem (URL9). Ennek következtében az Egyesült Királyságban tízéves kor betöltésétől minden gyermekre ugyanazok a felelősségi szabályok vonatkoznak, mint a felnőttekre – mindez anélkül, hogy bizonyítani kellene: értették-e tettük erkölcsi súlyát. Ez tehát jelentős fordulatot jelentett az angol büntetőjogban: megszűnt a 10–13 év közötti gyermekeket addig védő, évszázadokon át alkalmazott intézmény. A század közepén domináló, a gyermekeket támogató jóléti modell helyét a század végére egy olyan igazságügyi modell vette át, amely nem kívánta figyelembe venni a gyermekek sajátos helyzetét. Az azonban Domán meglátása szerint aggályokat vethet fel, ha a büntetőjogi felelősségre vonás *„pusztán a gyermek életkorán alapul, mert morálisan helytelen azt állítani, hogy minden gyermek egyforma”* (Domán, 2019).

Az 1998-as reformot követően így az Egyesült Királyság jogrendszere a legszigorúbbak közé került Európában a fiatalkori büntetőjogi felelősség kérdésében, a jelenlegi megoldások pedig éles ellentétben állnak a modern európai normákkal, amely miatt az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága rendszerint hangot ad aggodalmának. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottság érvelése szerint a 10 éves korhatár egyértelműen sérti a Gyermekjogi Egyezményben foglaltakat, továbbá felszólította az Egyesült Királyságot a korhatár nemzetközileg elfogadható szintre történő felemelésére (URL10).

A belátási képesség a magyar jogban

A fiataikorúak büntetőjogi felelősségének kérdése a magyar jogtörténetben korán megjelent.

Az 1878. évi V. törvénycikk, a Csemegi-kódex 83. §-a abszolút büntethetőséget kizáró okként kezelte a 12. életév be nem töltését, kimondva, hogy az ilyen korú elkövető nem vonható bűnvád alá, mivel Kőhalmi szerint a gyermek ebben a korban még nem rendelkezik a bűnösség felismeréséhez szükséges belátással. Ezt támasztja alá az az álláspont is, amely szerint „*a gyermekkorban hiányzik az öntudat, a képesség a cselekvények természeti következményeit és jogi minőségét átlátni és fölfogni. A gyermek [...] vak ösztönnek hódol, helyes képzeteket, helyes fogalmakat nem szerezhet és a cselekvények irányelvét meg nem állapíthatja. A gyermekben még nem alakult ki a kötelességtudat, vagy ha felébredt is, még hiányos*” (Schnierer, 1888, idézi Domokos, 2018). A 12 és 16 év közötti elkövetőkre már feltételes felelősségi rendszert vezetett be, amely egyedi mérlegelésre sarkallta az eljáró bíróságot az elkövető tényleges értelmi és erkölcsi fejlettségét illetően (Kőhalmi, 2019). Az e korosztályba tartozó személyek tehát csak akkor voltak büntethetők, ha a cselekmény bűnösségének felismeréséhez szükséges belátással bírtak, mutat rá Herman (Herman, 2020). A kódex ezzel lehetővé tette a gyermekek pszichológiai érettségének mérlegelését is.

Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk tovább finomította a belátási képesség vizsgálati szempontjait, valamint megfogalmazta a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét a 12–18 éves korosztály számára, ahogy azt Szentmiklóssy-Szabó (2012) rögzíti.

A szocialista korszak büntetőjogi gondolkodásában háttérbe szorult az egyéni felelősség pszichológiai megközelítése: a büntetőjogi szabályozás az 1961. évi V. törvény által egy megdönthetetlen vélelemre támaszkodott, miszerint a 14. életévet be nem töltött személy biológiai és pszichológiai okból nem rendelkezik belátási képességgel, így a büntethetőségi korhatárt egységesen 14 évre emelte a korábbi 12 év helyett, amely korhatárt az 1978. évi IV. törvény is fenntartott (Balázs, 2018).

A 2000-es évek elején a joggyakorlatban több olyan eset is napvilágot látott, amelyben tizenkettedik életévet be nem töltött gyermek súlyos bűncselekményt követett el, ami Czédli-Deák szerint elindította a gyermekek felgyorsult biológiai fejlődését hangsúlyozó diskurzust (Czédli-Deák, 2015). Ezek közül a legismertebb a Kocsis Franciska-ügy, amely a belátási képesség újjáélesztésének közvetlen előzményeként szolgált. Az eset során az ítélet összefoglalója szerint 14 éves M. Viktória és 12 éves társa, D. Máté kegyetlenül megkínozta, majd meggyilkolta a 11 éves Kocsis Franciskát (URL11).

Az elkövetés idején hazánkban a büntethetőség alsó korhatára 14 év volt. Ennélfogva az elkövetéskor 12 éves D. Máté büntetőjogi felelősségre vonására nem került sor, míg a 14 éves M. Viktóriát az ügyben elsőfokon eljáró Fővárosi Bíróság előre kitervelten, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés vádjában bűnösnek találta, amely miatt 6 év 10 hónap fiatalkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre ítélte. Az ítéletet a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla 2003. decemberében meghozott ítéletében 9 év fiatalkorúak börtönében letöltendő szabadságvesztésre súlyosította ([URL11](#)). Gyurkó leírása szerint a bíróság az ítélet kiszabása során M. Viktóriát közepesen beszámíthatónak minősítette, figyelembe véve a lány átlag alatti értelmi képességét (Gyurkó, 2008).

A 12 éves elkövető felelőssége vonásának elmaradása jelentős felháborodást váltott ki a nyilvánosság körében, valamint a jogalkotó részére is komoly kérdést vetett fel: helyes-e az a megközelítés, hogy jelentős súlyú bűncselekmények fiatal elkövetői teljes egészében mentesülnek a cselekmény büntetőjogi következményei alól?

Hosszas vita után a magyar jogalkotó módosított az addigi szabályokon és egy, korábban már alkalmazott jogintézményt hívott életre: a 2013. július 1. napján hatályba lépett Büntető Törvénykönyv 16. §-a főszabályként ugyan fenntartotta a 14. életévet, mint minimális életkort, egyes súlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén azonban 12. életévben állapította meg a büntethetőségi korhatárt, ennek feltételeként pedig az elkövetőnek rendelkeznie kell a bűncselekmény felismeréséhez szükséges belátással. E ponton szükséges megjegyezni, hogy a törvény szövege a „belátás” fogalmát használja, és nem a szakirodalomban gyakran alkalmazott „belátási képesség” terminust. A jogalkotó ugyanakkor nem határozza meg a fogalom pontos tartalmát, és nem tisztázza annak viszonyát más jogágakban – különösen a polgári jogban – használt terminológiához, amelyet a szakirodalomban Domokos is kifogásolt (Domokos, 2018). A jelen tanulmány ezért a „belátási képesség” kifejezést gyűjtőfogalomként használja, a törvényi „belátás” mögött meghúzódó kognitív–erkölcsi érettség jelölésére.

Ahogy a Kocsis Franciska-ügyből is következik, a jogalkotói szándék ezen újítás mögött a gyermekek felgyorsult biológiai és pszichoszociális fejlődésének figyelembevétele volt (Czédli-Deák, 2015).

A jogalkotó e rendelkezése heves vitákat váltott ki. Tóth Mihály, a Magyar Büntetőjogi Társaság elnöke véleménye szerint ugyan kétségtelen, hogy a lakosság elöregedésével egyre markánsabban érzékelhető a bűnözés „megfiatalodása” is, ám meglátása szerint a korhatárok 1-2 évvel történő csúsztatása pusztán látszatomegoldásként értékelhető, valamint zavarosnak és értelmezhetetlennek írta le az újonnan bevezetett szabályozást, ahogy azt Nánási összefoglalta (Nánási, 2016).

Egy másik, hasonlóan kritikus szemlélet szerint a közvélemény nyomása sok esetben túlzó reakciókra sarkall, miközben a fiatalok bünelkövetők aránya az összbüntözéshez képest valójában nem jelentős (Igaz & Kenese, 2014).

A jogintézmény alkalmazása során bizonytalan gyakorlatot eredményezhet a belátási képesség törvényben meghatározott fogalmának hiánya, az utóbbi években azonban a gyakorlat jelentős mértékben formálta a jogintézmény kereteit.

A 25/2022. (X. 26.) AB határozat alapja a Btk. 16. § és a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításának alkotmányossága és értelmezési tartománya. Az Alkotmánybíróság eljárását a Budapest Környéki Törvényszék kezdeményezte egy társtettesként elkövetett emberölés büntette miatt indult büntetőeljárás kapcsán. Az ügyben kirendelt igazságügyi pszichológus szakértő véleménye egy kritikus jogi problémát vetett fel: a szakértő ugyan megállapította, hogy a 12. életévét betöltött, de 14. életévnél fiatalabb V. rendű vádlott rendelkezett a cselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges kognitív belátással, ám a cselekmény elkövetésekor nem volt képes arra, hogy belátása szerinti magatartást tanúsítson. Viselkedését a „*csoportnyomás, a megfelelésre és az engedelmességre hajlamosság*” határozta meg (URL12).

Az indítványban foglaltak szerint a szabályozás „*nem veszi figyelembe, hogy a gyermekeket, így a 12. és 14. közötti életkori csoportot is érzelmi kiszolgáltatottság jellemzi, alkalmazkodási vágy ahhoz a személyhez, akihez a gyermek kötődik vagy kötődni vágyik. Ez a kötődni vágyás és megfelelési igény határozza meg elsősorban a gyermek magatartását, ezért a gyermektől még akkor sem várható el, hogy a belátási képessége szerint cselekedjen, ha az egyébként teljes körű*” (URL12).

Az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezést elutasította. Érvelése szerint – ahogy azt a legfőbb ügyész 2024. évi országgyűlési beszámolójában kiemeli – a támadott szabályozás a gyermek alapjogainak arányos korlátozását valósítja meg, ugyanakkor fontos megállapítást tett a belátási képesség fogalmának értelmezésére (URL13). Azt elismerte, hogy a jogalkotó adós maradt a fogalom törvényi szintű meghatározásával, elemeinek kimunkálását azonban tudatosan a jogalkalmazásra bízta. Kelemen értelmezésében rámutatott, hogy a hatályos szabályozás nem zárja ki a bírói kezdeményezésben foglaltaknak, azaz a 12–14 év közötti elkövető esetleges külső befolyásoltságának figyelembevételét (Kelemen, 2023).

Két intézmény, két megközelítés?

A magyar belátási képesség és az angol doli incapax doktrína számos alapvető hasonlóságot mutat, amelyek közös filozófiai gyökerekre utalnak. Mindkét

jogintézmény elismeri a gyermekkort mint speciális fejlődési szakaszt, és indokolatlanok, célra nem vezetőnek tartja a büntetőjog teljes szigorának alkalmazását bizonyos életkor betöltése, bizonyos érettségi szint elérése hiányában. A maga történelmi és dogmatikai keretei között mindkét jogrendszer elsődleges célja egyfajta védőháló biztosítása a bűnelkövetők legfiatalabbjai számára, elismerve, hogy a büntetőjogi felelősség fokozatos érési folyamat eredményeként alakul ki.

Mindkét rendszer célja a gyermekek korai kriminalizálásának megakadályozása, és elutasítják azt a merev megközelítést, amely kizárólag életkoron alapuló felelősségi modellt követne. Gáspár leírása szerint ehelyett felmérni kívánják a büntetőjoggal kapcsolatba kerülő gyermekek mentális és erkölcsi fejlettségét és elsődleges célként írják elő, hogy meg kell különböztetni a tetűk súlyát felismerő gyermekeket azoktól, akik még nem képesek erre (Gáspár, 2017). Ez kétségkívül a gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjéhez, az individualizált megítéléshez közelítő rendszert állít fel, amely túlmutat az adott bűncselekmény pusztá tényállásán.

A vádhatóság bizonyítási terhe szintén közös vonása a két jogintézménynek: ugyan a bizonyítás iránya eltérő, de a gyermek felelősségre vonhatóságának kérdése mindkét esetben a vád bizonyítékain alapul. A gyermekkor alaphelyzetben tehát mindkét rendszerben védelmet élvez.

Ugyancsak hasonló jellemvonás annak elismerése, hogy a gyermekek érettségének megítélése komplex, a jogi kereteken túlmutató ismereteket igényel, ennél fogva az eljáró bíróságoknak pszichológiai szempontokra is szükségük van a megalapozott döntéshez.

A két jogintézmény közötti dogmatikai különbség a jogintézmények természetéből fakad. A magyar belátási képesség egy szűken meghatározott feltétel a büntethetőség kérdésében, és csak a legsúlyosabb, tételesen meghatározott bűncselekmények esetén értelmezendő a 12–14 éves korosztály tekintetében, míg az angol doli incapax esetében egy általános érvényű vélelmet kell érteni, amely valamennyi bűncselekmény esetén alkalmazható volt 10 és 14 év között.

A belátási képesség a büntethetőség anyagi jogi feltétele. Ez azt jelenti, hogy funkcióját tekintve egy alapvetően védett korosztály – a 12. és 14. életév közötti fiatalok – bűnösségének megállapításához többletfeltételeként szolgál, enélkül ugyanis a büntetőjogi felelősségre vonás elmarad az érintett korosztály tagjait tekintve.

A doli incapax vélelemre épülő rendszere ezzel szemben nem a büntethetőség egy további feltétele volt, sokkal inkább eljárásjogi akadály, amelynek elhárítása a vádhatóság feladata volt.

A bizonyítás iránya ugyancsak eltérő: Magyarországon pozitív, Angliában negatív irányú bizonyítás szükséges. A magyar büntetőjog kiindulópontja

a büntethetetlenség, ahol a vádképviselőnek az érintett gyermek érettségére vonatkozó bizonyítékokat kell felsorakoztatnia, a bizonyítás mércéje azonban jogilag nem meghatározott – csupán annyit rögzít, hogy a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátás. A doli incapax esetében a kiindulópont a felelősség hiánya, a bizonyítás mércéje pedig sokkal konkrétabb: a vádhatóságnak azt kell bizonyítania, hogy a gyerek tudta, hogy cselekedete „komolyan rossz,” és nem csupán „csintalanság” (Raymond, 2012).

Ugyancsak a bizonyítás körében említendő a szakértő szerepe. A 11/2018. (VI. 25.) LÜ utasítás előírja, hogy a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatakorú beszámítási képességének vizsgálata körében szakértői véleményt kell beszerezni (URL14). Az Egyesült Királyságban a szakértő kirendelése nem volt kötelező jellegű, az pusztán egy volt a lehetséges bizonyítékok közül és nem volt kötelező eleme az eljárásnak (Wortley, 2007).

A magyar bíróságok az egyes külső tényezők szerepét kifejezetten figyelembe veszik a holisztikus értékelés részeként, míg a doli incapax vélelem megdöntéséhez a gyermek belső tudatosságát kellett bizonyítani, az egyes kívülről ható körülmények kevésbé voltak relevánsak.

A vizsgálat tárgyát Magyarországon a gyermek egyéni kognitív és érzelmi képessége képezi a konkrét cselekmény következményeinek felismerésére, míg a doli incapax esetében egy általánosabb erkölcsi tudatosság vizsgálata a hangsúlyos szempont.

A belátási képesség modelljének hatalmas előnye az egyéniesítésre való törekvés, amely elutasítja azt a merev – és az angol jog által megvalósított – nézetet, amely egy bizonyos korcsoportba tartozókat minden tekintetben azonos érettségi, fejlettségi szintűnek tekint. Ez teljes egészében eleget tesz a gyermekközpontú igazságszolgáltatás nemzetközi követelményeinek, szemben az angol megoldásokkal.

A magyar jogrendszer további előnye – főszabály szerint – a 14 éves minimális büntethetőségi korhatár. A 12. életévet betöltött személyek felelősségre vonásához a vádhatóságnak magas bizonyítási küszöböt kell megugrania. Ez a rendszer védelmező jellegét mutatja, míg az Egyesült Királyság a doli incapax vélelem megszüntetésével nemzetközileg elítélt, egységesen 10 éves büntethetőségi korhatárt állapított meg, amely egyrészt az individualizáció teljes hiányát tükrözi, továbbá magában hordozza a korai kriminalizáció kockázatát. A gyermekek büntető rendszerrel való korai kapcsolata ugyanis önmagában is bűnözésre ösztönző hatású: „*egyrészt gátolja azt a természetes folyamatot, amelynek során a bűncselekményeket elkövető gyermekek nagy többsége a tapasztalatok és az érettség révén felhagy a bűnözéssel, másrészt negatívan befolyásolja a törvényes eszközökkel elérhető társadalmi és gazdasági előrelépés jövőbeli kilátásait*” (Bateman, 2013).

A belátási képesség nagy hiányossága egy egzakt törvényi definíció. Ez a gyakorlatban bizonytalan és következtelen jogalkalmazást eredményezhet annak ellenére is, hogy a szakértői vélemények igyekeznek tudományos alapokat nyújtani a döntéseknek. A doli incapax véelme azonban a belátási képességhez képest kiszámíthatóbb megoldásokat igyekezett biztosítani, és teszi ezt a megszűnése óta töretlenül alkalmazott 10 éves minimális korhatár, amely nem enged teret a kivételeknek és azok bizonytalan mérlegelésen alapuló alkalmazásának.

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezmény követelményei

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye 1989-ben új normatív keretet teremtett meg a gyermekekkel szembeni bánásmódban. Alapvetően hangsúlyozza a gyermekek mindenek felett álló érdekének figyelembevételét, valamint azt, hogy a fiatalok igazságszolgáltatási rendszerének célja a gyermek társadalmi reintegrációjának elősegítése, túl annak elősegítése, hogy a gyermek „a társadalom építő tagjává váljon” (URL15). Megköveteli továbbá a részes államoktól egy minimális korhatár megállapítását, amely alatt a cselekmény elkövetője büntetőjogi felelősségre nem vonható. A Gyermekjogi Egyezmény ugyan nem határoz meg egységes életkort, de a Gyermekjogi Bizottság 24. számú általános kommentárja arra ösztönzi a tagállamokat, hogy azt legalább 14–16 évben állapítsák meg (URL16).

E kritériumok alapján megállapítható, hogy a belátási képesség intézménye – minden jogbizonytalansági probléma ellenére – összhangban áll a Gyermekjogi Egyezmény célkitűzéseivel és közelebb áll a gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjéhez. Az egyéniesítés, a magasabb büntethetőségi korhatár és a belátási képesség újbóli bevezetése biztosítja, hogy a büntetőjog alapvetően védelmezőn álljon a gyermekkorú elkövetőkhöz.

Az angol rendszer ezzel szemben a doli incapax doktrína eltörlése óta különösen rugalmatlan, fix korhatárhoz kötött rendszert vezetett be, amely figyelmen kívül hagyja a gyermek fejlődését. Ez ellentétben áll a nemzetközi és tudományos konszenzussal a gyermekkor megítélését illetően, ezzel pedig a legfiatalabb és legkiszolgáltatottabb életkorban lévő elkövetőket védtelenné tette a megtorló igazságszolgáltatási eszmével szemben. Ezen megközelítésben a doli incapax jogintézménye egy fontos védelmi elvet testesített meg, arra kényszerítve a rendszert, hogy vegye figyelembe a gyermek tényleges értelmi képességét, mielőtt ráhelyezné a büntetőjogi felelősség teljes súlyát.

Következtetések

A doli incapax és a belátási képesség összevetése révén kirajzolódik, hogy a két látszólag különböző jogintézmény közös célja a fiatalkorúak erkölcsi és kognitív sajátosságainak, fejlettségének figyelembevétele a büntetőjogi felelősség vizsgálata során.

Az Egyesült Királyság common law rendszere a doli incapax útján egy megdönthető vélelmet állított fel a 10–14 éves korosztályra, a vélelem azonban a James Bulger ügy hatásra 1998-ban eltörlése került. E döntés a brit jogtörténelemben egy markáns fordulatot eredményezett, amely a fiatalkorúak gondozására és rehabilitációjára összpontosító modellt felváltotta egy, a megtorlást és az elkövetői felelősségre vonást előtérbe helyező megközelítéssel, noha ezt sem fejlődéslélektani, sem kriminológiai érvek nem támasztották alá (van Rijt, 2021).

Annak érdekében, hogy az Egyesült Királyság büntető igazságszolgáltatásában hatékonyabban érvényesüljön a gyermekközpontúság követelménye, megfontolandó lehet egy, a doli incapax doktrína erősségein alapuló rendszer bevezetése 10. életévet betöltött fiatalok számára, amely individualizált érettségi vizsgálatot valósítana meg a büntetőjog rendszerébe kerülő gyermekek esetében. A doli incapax dilemmájának rendezésén túl ugyancsak sürgető lenne a büntethetőségi korhatár felemelése annak érdekében, hogy teljesítse a nemzetközi minimális elvárásokat a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásával kapcsolatban.

A magyar Kocsis Franciska-ügy ehhez hasonlóan, de eltérő jogi keretek között a büntethetőségi korhatár kérdését helyezte középpontba, ami a magyar büntetőjogban jelentős, ám szakmailag vitatott módosításokhoz vezetett.

A belátási képesség a 12–14 éves korosztály büntethetőségének kivételes alkalmazását engedélyezi és kizárólag a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén, amennyiben az elkövető bizonyíthatóan megfelelő erkölcsi-értelmi érettséggel rendelkezik. A szabályozás ugyanakkor komoly dogmatikai és gyakorlati kihívást jelent. A joggyakorlat kiegyensúlyozottabbá és kiszámíthatóbbá tétele érdekében megfontolandó a jogalkotó mulasztásának pótlása, jelesül törvényi szinten lenne szükséges definiálni a belátási képesség fogalmát és elemeit, iránymutatást adva ezzel az eljáró bíróságok és szakértők számára, amely végső soron egy országos szinten szétterjedt gyakorlat hibáit is kiküszöbölné.

Indokolt továbbá a bizonyítási eljárás egységesítése, az igazságügyi szakértők módszertani szabadsága ugyanis jelentős, ami hasonló tényállásokat eltérő módon értékelhet, végül másféle következtetéseket vonhat le. Ennek érdekében szükséges lenne lefektetni a pontos vizsgálati szempontokat és a szakértői vélemény minimális tartalmi elemeit.

A fentiek tükrében látható, hogy az egyes jogrendszerek hogyan egyensúlyoznak a társadalom biztonságérzete, a megtorlás iránti igény és a fiatalok jogai, illetve rehabilitációja között, továbbá, hogy az azonos társadalmi problémákra adott válaszok jelentősen függenek az adott ország jogi és politikai környezetétől.

Felhasznált irodalom

- Balázs B. (2018). A belátási képesség büntetőjogi fogalmának történeti és elvi alapjairól. *Magyar Jog*, (6), 370-377.
- Blackstone, W. (1769). *Commentaries on the Laws of England*. (Book IV, Chapter 19: Of Courts of a Criminal Jurisdiction). Yale Law School, Avalon Project. <https://doi.org/10.1093/oseo/instance.00248906>
- Bradley, L. (2003). The Age of Criminal Responsibility Revisited. *Deakin Law Review*, 8, Article 4.
- Crofts, T. (2002). The Criminal Responsibility of Children and Young Persons: A Comparison of English and German Law. *Child and Family Law Quarterly*, 14(4), 411-432.
- Crofts, T. (2009). Catching up with Europe: Taking the Age of Criminal Responsibility Seriously in England. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 17(4), 267-292. <https://doi.org/10.1163/157181709x470956>
- Crofts, T., & Hamer, D. (2023). The Logic and Value of the Presumption of Doli Incapax (Failing That, an Incapacity Defense). *Oxford Journal of Legal Studies*, 43(3), 546-567. <https://doi.org/10.1093/ojls/gqad010>
- Czédli-Deák A. (2015). Adalékok a belátási képesség vizsgálatához. *Jogelméleti Szemle* 16(4), 102-115. <https://doi.org/10.59558/jesz.2015.4.102>
- Domán A. (2019). *A beszámítási képesség a büntethetőségi akadályok rendszerében*. Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog-és Államtudományi Kar.
- Domokos A. (2018). A belátási képesség a büntetőjogban. In Domokos A. (Szerk.), *5 éves a Büntető Törvénykönyv* (pp. 38-49). Károli Gáspár Református Egyetem.
- Gáspár Sz. (2017). *Dilemmák a büntetőjogi belátási képesség fogalma körül*. Jogi Fórum.
- Gyurkó Sz. (2008). A büntethetőség alsó korhatára, valamint a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák. *Kriminológiai Tanulmányok*, 45, 73-92.
- Herman Sz. (2020). Fiatalkorú a büntetőjog bírói gyakorlatában. *Belügyi Szemle*, 68(10), 11-49. <https://doi.org/10.38146/bsz.2020.10.1>
- Igaz B., & Kenese A. (2014). *A gyermekbűnözők, avagy a büntethetőségi korhatár kérdései*. Jogi Fórum.
- Kelemen B. Cs. (2023). A fiatalkorúak büntetőjogi belátási képességének elméleti és gyakorlati kérdései. *Acta Universitatis Szegediensis*, 4, 375-405.

- Kóhalmi M. (2019). A fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás története. *Büntetőjogi Szemle*, (2), 41-53.
- Loughnan, A. (2021). The Will to Criminalize: Malice, Responsibility and the Child Offender in Nineteenth-Century England, *Oxford Journal of Legal Studies*, 41(3), 497-520.
- Nánási M. (2016). *A belátási képesség megközelítése a jogtörténet és az új Btk. tükrében*. Mabié.
- Owusu-Bempah, A. (2018). The interpretation and application of the right to effective participation. *International Journal of Evidence and Proof*, 22(4), 321-341. <https://doi.org/10.1177/1365712718780800>
- Papp Kamali, E. (2015). *A Felonious State of Mind: Mens Rea in Thirteenth- and Fourteenth-Century England* (Doctoral dissertation). University of Michigan.
- Raymond, A. (2012). *Rethinking the Criminal Responsibility of Young People in England and Wales*. <https://doi.org/10.1163/157181712x610460>
- Renaud, M. (2023). *Children and Crime: Doli (In)Capax*.
- Szentmiklóssy-Szabó B. (2012). A fiatalkorúakkal kapcsolatos életkori szabályozás alakulása a Csemegi-kódextől napjainkig. *Debreceni Jogi Műhely*, (1), 37-42. <https://doi.org/10.24169/djm/2012/1/3>
- van Rijt, A. (2021). *The Minimum Age of Criminal Responsibility in England: a Study on the Development and Current Status of the MACR*. Leiden University.
- Wortley, N. (2007) Hello, Doli?...or is it Goodbye? *Journal of Medical Health Law*, 16, 234-242. <https://doi.org/10.19164/ijmhcl.v1i16.227>

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: *Children and Young Persons Act 1933 (UK)*. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/23-24/12/section/50>
- URL2: *Children And Young Persons Act 1963 (UK)*. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1963/37/section/16>
- URL3: *Age of Criminal Responsibility*. <https://www.lawteacher.net/free-law-essays/criminal-law/the-age-of-criminal-responsibility.php#citethis>
- URL4: *House of Lords - ítélet a James Bulger ügyben*. <https://publications.parliament.uk/pa/ld199798/ldjudgmt/jd970612/vandt01.htm>
- URL5: *T. and V. v. United Kingdom - Child Rights International Network*. <https://archive.crin.org/en/library/legal-database/t-and-v-v-united-kingdom.html>
- URL6: *House of Lords: Judicial work*. <https://www.parliament.uk/globalassets/documents/lords-information-office/hoflbpjudicial.pdf>
- URL7: *Az EJEb ítélete a T. and V. v. United Kingdom ügyben*. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22001-83696%22%22%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22001-83696%22%22%7D)
- URL8: *House of Lords. Crime and Disorder Bill*. https://api.parliament.uk/historic-hansard/lords/1997/dec/16/crime-and-disorder-bill-hl#column_1236

- URL9: *Crime and Disorder Act 1998 (UK)*. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/37>
- URL10: *United Nations Committee on the Rights of the Child - Concluding Observations on the Combined Sixth And Seventh Periodic Reports of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*. https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2F6%2FGBR%2FCO%2F6-7&Lang=en
- URL11: *Kocsis Franciska-ügy – az ítélet részletei*. <https://www.jogiforum.hu/hir/2003/04/29/itelet-a-kivegzett-kocsis-franciska-pereben-reszletek/>
- URL12: 25/2022. (X. 26.) AB határozat. [https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/534f8aa-ed0c48410c12587c600615df2/\\$FILE/25_2022%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf](https://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/534f8aa-ed0c48410c12587c600615df2/$FILE/25_2022%20AB%20hat%C3%A1rozat.pdf)
- URL13: *A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2024. évi tevékenységéről*. <https://ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2025/08/orszaggyulesi-beszamolo-az-ugyeszseg-2024-i-tevekenysegről.pdf>
- URL14: 11/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás. <https://njt.hu/jogszabaly/2018-11-B0-E9>
- URL15: 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>
- URL14: *A Hintalovon Alapítvány összefoglalója a Gyermekjogi Bizottság 24. számú általános kommentárjáról*. <https://hintalovon.hu/2021/01/26/fiatalkoruak-es-a-bunteto-igazsagszolgalatas/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Vági K. F. (2026). Gyermekkor a büntetőjog fókuszában: Doli incapax kontra belátási képesség, *Belügyi Szemle*, 74(7), 1825–1841. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajja.2026.v74.i7.pp1825-1841>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

A közlemény nyílt hozzáféréssel, a Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0) feltételei szerint jelenik meg. A közlemény változatlan formában, nem kereskedelmi célból, bármely médiumban és formátumban szabadon megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző(k), a közlés helye és a licenc hivatkozása megfelelően feltüntetésre kerül. Módosított vagy átdolgozott változat terjesztése, valamint kereskedelmi célú felhasználása nem megengedett.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Vági Kata Franciska, aki a vagikata@gmail.com e-mail címen érhető el.